

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В
СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ,
ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ТАРАН Тараса Олександровича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
НАКОНЕЧНА Наталія Володимирівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
ПЕТЛІН Ірина Володимирівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«07» грудня 2023 р., протокол № 5
завідувач кафедри фінансів та обліку

(підпис) МЕЛЬНИК С.І.
(ПРИЗВИЩЕ, ініціали)

Львів
2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки
 Кафедра фінансів та обліку
 Освітній ступінь «магістр»
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
 фінансів та обліку
 _____ Степан МЕЛЬНИК
 «_» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ТАРАН Тараса Олександровича (ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Методи протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом».
 керівник роботи НАКОНЕЧНА Наталія Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент
 затверджені наказом ЛьвДУВС від «_» _____ 2023 р. № _____
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «_» _____ 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові документи з питань дослідження методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, літературні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Провести теоретичне дослідження економічної злочинності, окреслити її сутність, види та методи протидії; проаналізувати концептуальні засади системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; провести аналіз стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в Україні; оцінити обсяги легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки; запропонувати основні напрями удосконалення методів протидії економічній злочинності; узагальнити досвід зарубіжних країн щодо протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків) Основні ознаки економічної злочинності; Класифікація основних видів економічних злочинів; Основні групи методів протидії економічній злочинності; Основні елементи системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; Динаміка кількості кримінальних правопорушень у сфері економіки, які вчинені на підприємствах, в установах та організаціях впродовж 2018–2022 рр.; Динаміка кількості кримінальних правопорушень, вчинених на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності впродовж 2018–2022 рр.; Динаміка кількості економічних злочинів, вчинених з використанням бюджетних коштів, а також у сфері приватизації, земельних відносин та зовнішньоекономічної діяльності у 2018–2022 рр.; Динаміка кількості злочинів, пов'язаних із виготовленням, зберіганням, придбанням, перевезенням, пересиланням, ввезенням на територію України з метою збуту та продажу товарів підроблених грошей, цінних паперів та білетів державної лотереї у 2020–2022 рр.; Динаміка кількості економічних злочинів, вчинених у сфері господарської діяльності у 2018–2022 рр.; Динаміка стану та тенденцій зміни кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, що надійшли до Державної служби фінансового моніторингу у 2018–2022 рр.; Динаміка кількості економічних

злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні у 2018–2022 рр.; Динаміка зміни сумарних щорічних обсягів грошових коштів, на які здійснено економічні злочини, пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні у 2018–2022 рр.; Основні стратегічні орієнтири щодо визначення напрямів протидії економічній злочинності в Україні; Основні методи протидії економічній злочинності в окремих країнах світу та в країнах Європейського Союзу.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання приймав
1	НАКОНЕЧНА Н.В.		
2	НАКОНЕЧНА Н.В.		
3	НАКОНЕЧНА Н.В.		

7. Дата видачі завдання «__» _____ 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану		виконано
2	Написання першого розділу		виконано
3	Написання другого розділу		виконано
4	Написання третього розділу		виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків		виконано
6	Оформлення роботи		виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)

ТАРАН Т.О.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

НАКОНЕЧНА Н.В.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ТАРАН Т.О. Методи протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретико-методичних засад та наданню практичних рекомендацій щодо методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Розглянуто теоретичні аспекти економічної злочинності, досліджено концептуальні засади системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Проаналізовано стан та динаміку зміни показників економічної злочинності в Україні, оцінено загальні обсяги легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки. Запропоновано основні напрями удосконалення методів протидії економічній злочинності.

Ключові слова: економічна злочинність, методи, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, ризики, загрози, система протидії економічній злочинності.

ANNOTATION

TARAN T.O. Methods of combating economic crime in the system of preventing legalization (laundering) of proceeds obtained through crime. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The qualification work is devoted to the study of theoretical and methodological principles and the provision of practical recommendations on methods of combating economic crime in the system of preventing the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime. The theoretical aspects of economic crime are considered, its essence, types and methods of countermeasures are determined. The conceptual principles of the system of prevention of legalization (laundering) of proceeds obtained by crime have been studied. The state and dynamics of changes in indicators of economic crime in Ukraine were analyzed, the total amount of legalization (laundering) of income obtained as a result of crimes in the economic sphere was estimated. The main areas of improvement of methods of combating economic crime are proposed.

Key words: economic crime, methods, legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, risks, threats, system of combating economic crime.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	10
1.1. Економічна злочинність: сутність, види та методи протидії.....	10
1.2. Концептуальні засади системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	17
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА МЕТОДІВ ЇЇ ПРОТИДІЇ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	24
2.1. Аналіз стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в Україні.....	24
2.2. Оцінка обсягів легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки.....	32
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	39
3.1. Напрями удосконалення методів протидії економічній злочинності.....	39
3.2. Досвід зарубіжних країн щодо протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	43
Висновки до розділу 3.....	50
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Загострення проблем соціально-економічного розвитку країни та посилення впливу вагомих дестабілізуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, які підкріплені викликами і небезпеками воєнного протистояння збройній агресії російської федерації проти України, створили надійне підґрунтя для розвитку негативних процесів і явищ, спричинили значні диспропорції розвитку економіки і суспільства та активізували процеси інтенсифікації протиправної діяльності в фінансово-економічному секторі. Очевидно, що в умовах довготривалої нестабільності та невизначеності існують сприятливі умови для поширення економічної злочинності, яка на сучасному етапі набула транснаціонального характеру, акумулює значні обсяги тіньових капіталів та інтенсифікує потребу їх легалізації, що, своєю чергою, потребує формування комплексу заходів ефективної протидії даним деструктивним явищам. Зазначене доводить, що проблематика дослідження методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є надзвичайно актуальною та потребує поглибленого вивчення.

Дослідженню методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, присвячено наукові праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема, достатньо ґрунтовні напрацювання в зазначеному напрямку здійснили Толкач А.М., Кравчук С.Й., Аркуша Л.І., Федчун Н.О., Ксендзук В.В., Бондаренко Д.О., Рєзнік О.М., Щербак Н.М., Флейчук М.І., Кундельська І.С., Бех О.Н., Коваль Я.С. та ін., які провели ґрунтовні дослідження щодо визначення сутності зазначених економіко-правових категорій, виявлення проблемних аспектів та пошуку шляхів зниження рівня економічної злочинності в країні. При написанні кваліфікаційної роботи використані наукові погляди зазначених науковців, а також положення законодавчих та нормативно-правових актів

України та зарубіжних країн, звітні та аналітичні дані Офісу Генерального Прокурора України, Державної служби фінансового моніторингу України, Національної поліції України та міжнародних організацій. Однак, попри існування вагомого наукового доробку, знайти вирішення проблеми щодо пошуку ефективних методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, досі не вдалося.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-прикладних основ дослідження методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Досягнення поставленої мети дослідження передбачає вирішення низки певних **завдань**, основними із яких є:

- визначити сутність економічної злочинності, проаналізувати її види та методи протидії;
- дослідити концептуальні засади системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- проаналізувати стан та динаміку зміни показників економічної злочинності в Україні;
- оцінити обсяги легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки;
- запропонувати напрями удосконалення методів протидії економічній злочинності;
- узагальнити досвід зарубіжних країн щодо протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Об'єктом дослідження є методи протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні засади дослідження методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Методи дослідження. Методологічну базу кваліфікаційної роботи становлять загальнонаукові та спеціальні методи економічного аналізу та наукового пізнання, а саме, визначення сутності економічної злочинності та легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснено з використанням методу системного аналізу, спостереження та теоретичного узагальнення. Проведення аналітичних досліджень щодо оцінювання стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в Україні, а також обсягів легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки, базується на застосуванні методу порівняння, статистичного аналізу, синтезу та функціонально-системного підходу. Окреслення напрямів удосконалення методів протидії економічній злочинності проведено з використанням методу компаративного аналізу та абстрактно-логічного методу. Формування результатів проведеного дослідження та формулювання висновків здійснено на основі методу узагальнення та систематизації.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено теоретичні засади змістовного наповнення та уточнено визначення наукової категорії «економічна злочинність», яку запропоновано розглядати як сукупність різних видів злочинів, що вчиняються з корисливою метою, посягають на економіку, порушують права і свободи усіх учасників економічних відносин, дестабілізують механізми функціонування національної економіки та чинять значний негативний вплив на соціальні цінності.

Основний зміст роботи. У кваліфікаційній роботі здійснено дослідження методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. У першому розділі роботи визначається сутність економічної злочинності,

проаналізовано її види та методи протидії, а також досліджено концептуальні засади системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Другий розділ присвячено аналізу стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в Україні та оцінюванню обсягів легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки. У третьому розділі кваліфікаційної роботи запропоновано напрями удосконалення методів протидії економічній злочинності та узагальнено досвід зарубіжних країн щодо протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань на 6 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 60 сторінок, з них основний текст – 49 сторінок, які містять 13 рисунків та 1 таблицю.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

1.1. Економічна злочинність: сутність, види та методи протидії

Посилення процесів глобалізації та злиття кордонів національних економік і фінансових систем поряд із досягненням прогресу щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країн обумовили появу вагомих негативних транснаціональних явищ і процесів, інтенсифікація розвитку яких призвела до появи диспропорцій забезпечення світогосподарського порядку та функціонування міжнародної фінансово-економічної системи. Одним із таких небезпечних явищ є неконтрольоване зростання економічної злочинності. Варто зазначити, що постійне оновлення методів вчинення економічних злочинів та важкість їх виявлення й протидії даним видам злочинів обумовлює актуальність дослідження окресленої проблематики.

З наукової точки зору достатньо ґрунтовно до пошуку ефективних методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, підійшли такі вчені як А. Толкач, який на підставі проведеного компаративного аналізу існуючих визначень економічної злочинності проаналізував сутність даного економіко-правового явища та стверджує, що економічна злочинність – це негативно-правове явище, яке притаманне кожній державі світу та виникає як результат здійснення особами високоінтелектуальної злочинної діяльності незаконного спрямування з метою одержання економічних ресурсів та протизаконного володіння ними [1, с. 280].

С. Кравчук [2, с. 55; 3, с. 42] стверджує, що економічна злочинність проявляється у вчиненні кваліфікованих та окремих злочинів, предмет посягання яких оцінюється значними обсягами, а об'єктами виступають державні та колективні цінності. Водночас, науковець відмічає, що економічні злочини вкрай важко розкриваються в рамках кримінальних проваджень. До основних видів найбільш вагомих економічних злочинів С. Кравчук відносить:

- 1) ухилення від сплати податків;
- 2) валютні злочини;
- 3) розкрадання державного майна.

Водночас, вчений виокремлює певні ознаки економічної злочинності, основні із яких вважаємо за доцільне узагальнити на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Основні ознаки економічної злочинності

Джерело: сформовано автором за даними: [3, с. 42]

Крім того, необхідно зазначити, що економічна злочинність характеризується систематичністю вчинення протиправних діянь, істотним

впливом на процеси і явища соціально-економічного характеру, високою латентністю та довготривалістю здійснення злочинів.

Більше того Л. Аркуша та Н. Федчун [4, с. 42] доводять тісний взаємозв'язок економічної злочинності із організованою злочинністю та вважають, що через їхнє взаємопроникнення виникають нові види злочинів у сфері економіки, а також спостерігається доволі важкий процес виявлення такого роду злочинів, оскільки поєднання легальної діяльності із нелегальною унеможливорює простеження правоохоронними органами дійсного стану функціонування суб'єктів господарювання через одержання можливостей злочинцями в разі відсутності прибутку у нелегальній сфері легко перейти у легальну, що, фактично, й відрізняє її від організованої злочинності.

Водночас, науковці роблять акцент на виокремленні основних характеристик економічної злочинності, до переліку яких відносять:

- 1) корисливу мотивацію;
- 2) економічний характер об'єкта посягання, а також порушення економічної безпеки;
- 3) тривалий систематичний корпоративний характер;
- 4) залучення та використання в злочинній діяльності інфраструктури легальної економіки;
- 5) значні збитки, яких зазнає економіка, держава та громадяни;
- 6) використання елементів корупції при взаємодії з контролюючими та правоохоронними органами;
- 7) анонімність та колективність віктимізації;
- 8) неперсоніфікованість жертв злочинів;
- 9) значний рівень латентності.

В. Ксендзук та Д. Бондаренко [5, с. 46] економічну злочинність трактують як сукупність умисних корисливих злочинів, вчинених у сфері легальної та нелегальної економічної діяльності, об'єктом яких виступають відносини власності, відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу й

споживання товарів і послуг. При цьому, науковці визначають перелік причин вчинення економічних злочинів, до яких відносять:

- 1) недосконалість чинної системи контролю за економічною діяльністю суб'єктів відносин, зокрема, вагомі недоліки вітчизняної системи обліку, звітності та внутрішнього контролю;
- 2) непідготовленість та недостатній рівень кваліфікації середньої ланки управління, необхідних для вирішення складних економічних завдань;
- 3) у певних випадках наявність кримінальних зв'язків між службовими й посадовими особами суб'єктів господарювання та представниками органів державної влади різних рівнів;
- 4) вагомі недоліки у роботі правоохоронних й контролюючих органів щодо забезпечення ефективної протидії економічній злочинності;
- 5) відсутність механізмів превентивної діяльності щодо попередження й запобігання економічній злочинності.

Поряд із цим, достатньо вагомі напрацювання наявні щодо виокремлення основних видів економічних злочинів, класифікацію яких здійснюють в залежності від типу відносин, а саме: (1) відносин власності; (2) фінансових відносин та (3) виконання бюджету. Деталізація кожного із зазначених видів економічної злочинності в залежності від сфери їх здійснення відображена на рис. 1.2.

Зважаючи на значну чисельність та різноманітність видів економічних злочинів, актуалізується необхідність формування ефективної системи заходів їх попередження, запобігання та протидії. Тому, запобігання економічній злочинності поступово трансформується в один із пріоритетних напрямів діяльності держави та охоплює комплекс заходів, спрямованих на зменшення кількості економічних злочинів, а також на забезпечення достатнього рівня безпеки громадян від злочинних дій в економічній сфері та на зменшення можливостей для вчинення злочинів. При цьому, основними суб'єктами протидії економічній злочинності є контрольно-регулятивні органи (спеціалізовані, неспеціалізовані та з ознаками спеціалізації), що

виконують свої функції у сфері економіки; органи, що здійснюють охоронну функцію та органи, що здійснюють правосуддя.

Рис. 1.2. Класифікація основних видів економічних злочинів

Джерело: сформовано автором за даними: [5, с. 46; 6]

Очевидно, що запобігання економічній злочинності базується не тільки на діяльності правоохоронних органів, а й передбачає розроблення різних способів та методів запобігання економічній злочинності. На рис. 1.3 вважаємо за доцільне систематизувати основні напрями протидії економічній

злочинності, розподіливши їх на економічні, соціальні, політичні, організаційно-управлінські, правові та спеціальні.

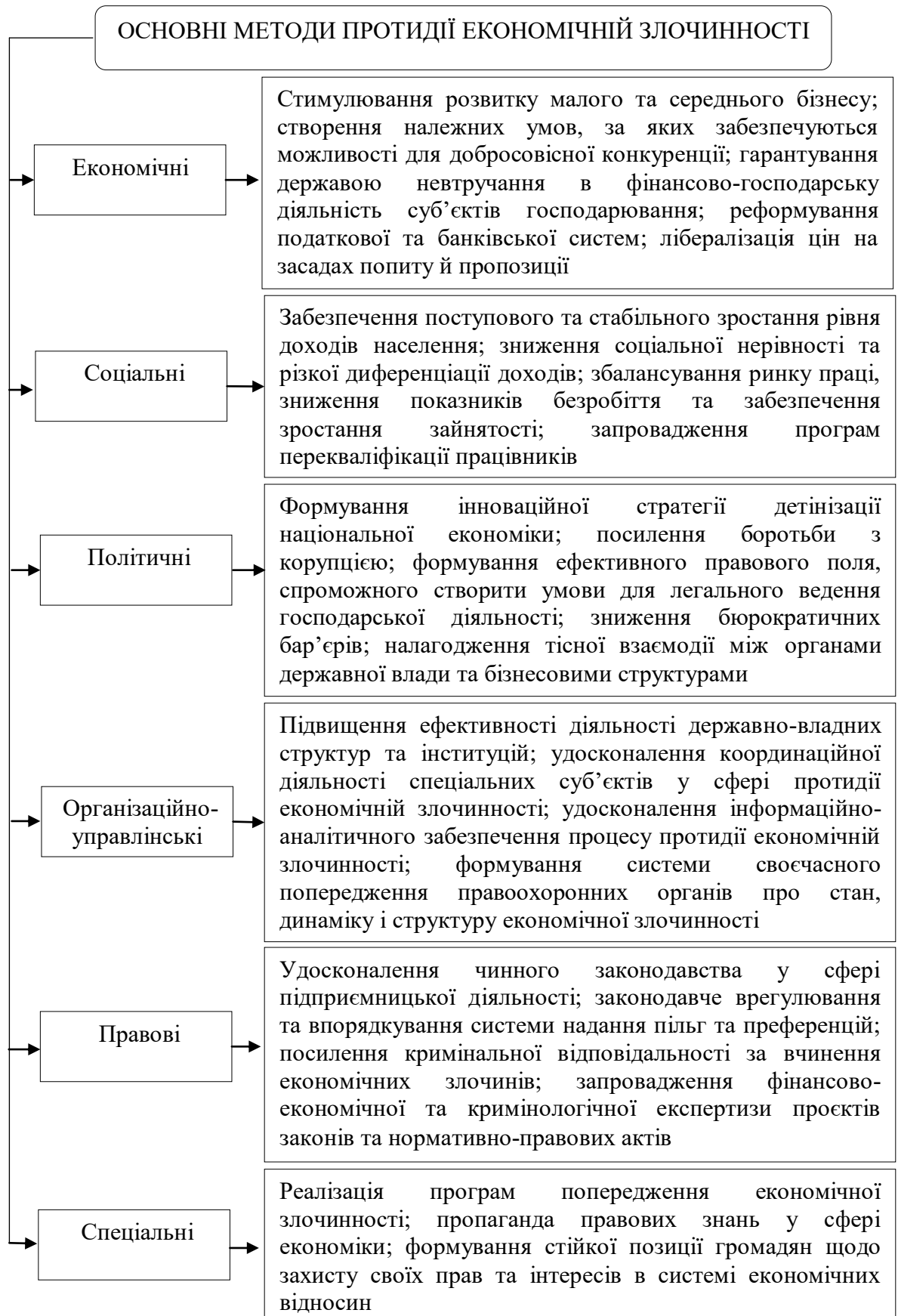

Рис. 1.3. Основні групи методів протидії економічній злочинності

Джерело: сформовано автором за даними: [7]

Водночас, необхідно зазначити, що основні методи протидії економічній злочинності передбачають застосування комплексу спеціальних заходів соціально-економічного, суспільно-політичного, правового та організаційно-управлінського характеру.

Окремо необхідно відмітити вагомість вирішення питання щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, адже, саме її можливості в подальшому узаконювати нелегальні капітали та використовувати їх у власних цілях зумовлює інтенсифікацію злочинної діяльності та стимулює на вчинення злочинів у сфері економіки.

Узагальнюючи існуючі підходи до трактування сутності економічної злочинності пропонуємо її розглядати як усі види злочинів, що вчиняються з корисливою метою, посягають на економіку, порушують права і свободи усіх учасників економічних відносин, дестабілізують механізми функціонування національної економіки та чинять значний негативний вплив на соціальні цінності.

Таким чином, проведені дослідження економічної злочинності дозволили визначити сутність даного деструктивного соціально-економічного явища, окреслити її види та встановити основні методи ефективної протидії, запобігання та попередження. Встановлено, що в умовах сучасності особливо гостро постали питання інтенсифікації процесів економічної злочинності, виникнення нових методів та видів здійснення економічних злочинів, тому, формування системи заходів ефективної протидії економічній злочинності переміщується на передній план та потребує поглибленого вивчення в контексті боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних внаслідок ведення злочинної діяльності та вчинення протиправних діянь у сфері економіки, адже, тіньові капітали від

економічної злочинності потребують узаконення та залучення в офіційний обіг.

1.2. Концептуальні засади системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

З розвитком глобалізаційних процесів та активізації негативних дестабілізуючих чинників, викликів і небезпек сучасності істотно активізувалася економічна злочинність, результати протиправної діяльності якої накопичуються та узаконюються шляхом легалізації. Очевидно, що проблема протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом привертає значну увагу, адже, зумовлює вагомі втрати інвестиційних ресурсів країни, інтенсифікує тінізаційні процеси в країні, обумовлює корупційні прояви та знижує імідж й ділову репутацію країни на міжнародній арені.

Варто зазначити, що ризики посилення економічної злочинності та легалізації коштів, одержаних внаслідок такої діяльності, поглибилися в період російсько-української війни та на фоні складної соціально-політичної ситуації в Україні, оскільки послаблення регуляторних інструментів та контролю за фінансовими потоками через анексію значних українських територій та обмеження доступу української сторони до територій, що перебувають під окупацією, призвело до утворення сприятливих умов для кримінальної протиправної діяльності у сфері економіки та для вчинення злочинних посягань на інтереси економічних агентів.

Проблематика протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом знаходить своє відображення у працях науковців та в дослідженнях практиків як на національному, так і на міжнародному рівні. Достатньо ґрунтовні напрацювання в даному керунку належать О. Резнік та Н. Щербак [8, с. 291], які легалізацію (відмивання) доходів, одержаних у

протиправний спосіб, розглядають як один із видів найприбутковішої діяльності нелегального характеру у світовому масштабі. При цьому, науковці стверджують, що сутність даного деструктивного явища проявляється у здійсненні протиправних діянь щодо узаконення вже існуючих нелегально одержаних капіталів.

Схожу наукову позицію має М. Флейчук [9, с. 218–219], яка легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, трактує як вагоме небезпечне соціально-економічне явище, яке проявляється шляхом здійснення фінансових операцій, спрямованих на перетворення злочинно одержаних капіталів на легальні активи.

У вітчизняному законодавстві сутність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визначається у Законі України «Про протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [10], відповідно до якого легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, – це вчинення зумисних спланованих дій, які спрямовані на набуття права володіння, використання та розпорядження коштами і майном, які одержані у протиправний спосіб, а також при здійсненні правочинів з таким майном й коштами в процесі проведення фінансових операцій, пов'язаних з нелегальним переміщенням, перетворенням, приховуванням та маскуваням джерел походження таких протиправних активів, а також реального місця їх знаходження у певний період часу.

І. Кундельська [11, с. 74] легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, вважає транснаціональним явищем та стверджує, що її обумовлюють процеси тінізації національних та міжнародної економіки, а також дестабілізуючі чинники світогосподарських зв'язків та тіньовий обіг нелегальних капіталів, одержаних внаслідок економічної злочинності.

Однак, є думка, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, має позитивний економічний ефект, що доводить О. Бех

[12, с. 214], відповідно до теорії якого легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, створює додаткові можливості для розвитку економіки й суспільства, а також стимулює міжнародну торгівлю й активізує процеси модернізації міжнародних систем електронних банківських мереж.

Стає очевидним, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в сучасних умовах нестабільності, невизначеності та дестабілізуючого впливу чинників воєнного характеру становить вагомую загрозу розвитку економіки й суспільства країни та потребує формування комплексу ефективних заходів запобігання та протидії даному деструктивному явищу.

Оскільки легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є системним явищем, то налагодження боротьби із нею потребує формування ефективної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, ключовими елементами якої повинні стати організаційний, методичний, правовий та інформаційний аспекти.

Водночас, варто зауважити, що на сучасному етапі визначення ефективної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, недостатньо унормоване як на національному, так і на міжнародному рівнях, що створює значні перешкоди щодо створення такої системи та її функціонування в межах країни. Законодавством України досі не визначено організаційно-правових засад щодо трактування сутності економіко-правової категорії «система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», а також не регламентовано її методичних аспектів.

Натомість, побудова правових засад застосування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснюється на основі міжнародних стандартів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зазначене засвідчує актуальність дослідження системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та обумовлює необхідність здійснення

постійних та системних змін щодо її удосконалення в напрямку законодавчого, інституційного, організаційного та методичного забезпечення. Схематичне відображення системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, вважаємо за доцільне здійснити на рис. 1.4.

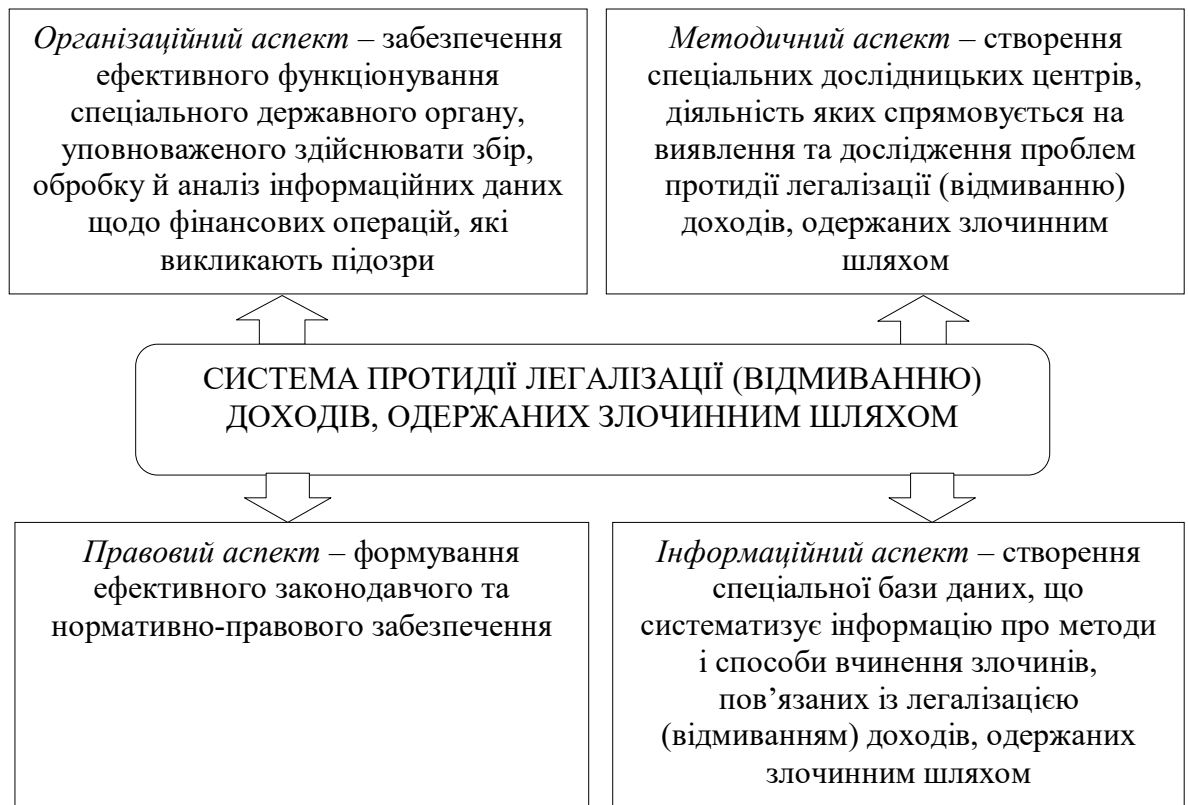

Рис. 1.4. Основні елементи системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: сформовано автором за даними: [13, с. 154]

Ефективне функціонування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, неможливе без злагодженої діяльності основних суб'єктів щодо вчасного виявлення підозрілих фінансових операцій, верифікації клієнтів та їх ідентифікації. Тому, перед системою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, постає низка завдань, від успішності виконання яких буде залежати кінцевий результат. До найбільш вагомих завдань належить:

- 1) чітке розмежування та окреслення основних векторів державної політики щодо забезпечення протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- 2) уніфікація та гармонізація вітчизняного законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, із нормами, нормативами та стандартами Європейського Союзу та міжнародної організації FATF;
- 3) формування спеціальних заходів та розроблення й реалізація механізмів перевірки інформації щодо структури власності економічних агентів та про кінцевого бенефіціарного власника на етапі їх державної реєстрації;
- 4) посилення стандартів верифікації бенефіціарних власників, джерел та обсягів активів, що перебувають у їх власності;
- 5) мінімізація та нейтралізація існуючих та потенційних ризиків і загроз легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- 6) формування механізмів та реалізація комплексу заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, арешт та конфіскацію активів, що мають нелегальне походження;
- 7) виконання рекомендацій, наданих MONEYVAL щодо здійснення оцінки заходів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- 8) активізація процесів запровадження комплексної адміністративної звітності у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- 9) посилення результативності та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо виявлення та запобігання злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- 10) удосконалення механізмів державного контролю, регулювання та нагляду у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних

злочинним шляхом, а також реалізація санкційної політики у сфері фінансового моніторингу;

11) активізація процесів цифровізації системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також запровадження інноваційних технологій у практику діяльності Державної служби фінансового моніторингу та правоохоронних органів, спрямованих та посилення взаємодії між ними;

12) посилення міжвідомчої координації та ефективності взаємодії між суб'єктами державного та первинного фінансового моніторингу, розвиток партнерських відносин між ними, а також підвищення якості обміну інформацією;

13) посилення механізмів міжнародної співпраці у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

14) урахування ризиків і загроз протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, спричинених воєнними чинниками.

Очевидно, що злагоджена взаємодія суб'єктів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволить швидко досягнути бажаних результатів, однак, досі невирішеним залишається проблематика формування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, адже, існує достатньо значна кількість ризиків і загроз, які становлять перешкоду, зокрема, недосконалість чинного законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, не відповідає міжнародним нормам права та прослідковується відсутність чіткої регламентації основних понять та заходів протидії даному деструктивному явищу. Крім того, значна проблема криється у відсутності висококваліфікованих фахівців, спроможних якісно виконувати функції протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а процеси їх підготовки та підвищення кваліфікації обмежені фінансовими ресурсами.

Отже, проведені дослідження концептуальних засад системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволили виявити її несформованість в умовах функціонування України та засвідчують необхідність удосконалення за основними структурними компонентами. Виявлено недостатню законодавчу регламентацію науково-правової категорії «система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», що обумовлює необхідність її подальшого вивчення та гармонізації із міжнародними нормами.

Висновки до розділу 1

1. На основі результатів проведеного дослідження теоретичних основ методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, можна стверджувати, що економічна злочинність являється однією із вагомих проблем сучасності, яка інтенсифікується під впливом викликів і небезпек соціально-економічного, суспільно-політичного та воєнного характеру.

2. Встановлено, що економічна злочинність проявляється через вчинення різних видів злочинів, що здійснюються з корисливою метою, посягають на економіку, порушують права і свободи усіх учасників економічних відносин, дестабілізують механізми функціонування національної економіки та чинять значний негативний вплив на соціальні цінності.

3. Виявлено, що значні обсяги капіталів, які одержані внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки, накопичуються та потребують узаконення та залучення в офіційний сектор національної економіки, що, своєю чергою, обумовлює активізацію процесів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

4. Доведено, що значні масштаби проявів різних способів і методів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, обумовлюють необхідність формування ефективної системи заходів протидії даному деструктивному явищу, основними структурними компонентами якої є організаційний, методичний, правовий та інформаційний аспекти.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА МЕТОДІВ ЇЇ ПРОТИДІЇ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

2.1. Аналіз стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в Україні

Формування власної національної моделі економічних відносин в Україні відбувається під впливом вагомих дестабілізуючих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, а також в умовах посилення викликів і небезпек сучасності. Очевидно, що незавершеність процесів трансформаційної перебудови не менш вагомо впливає на таку модель, оскільки, досі спостерігаються невирішені проблеми олігархічного втручання в економіку та прояви незаконної тіньової економічної діяльності. На фоні значеного показники економічної злочинності в Україні постійно видозмінюються та урізноманітнюються в залежності від появи нових методів і способів вчинення даного роду злочинних діянь.

Безумовним фактом за таких умов виявляється здійснення ефективної боротьби з економічною злочинністю та формування ефективної системи протидії економічній злочинності. Як встановлено у попередніх дослідженнях, в Україні система протидії економічній злочинності перебуває на етапі формування та становлення, однак, успішне досягнення позитивних результатів неможливе без достовірних оцінок стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в країні. Проведені дослідження даних Офісу Генерального Прокурора України про кримінальні правопорушення, які вчинені підприємствами, установами та організаціями впродовж 2018–2019 рр. (рис. 2.1) та пов'язані із злочинами у сфері економіки, дозволяють констатувати, що в країні спостерігається стійкий спадний тренд щодо таких

видів кримінальних правопорушень на фоні значної її кількості. Зазначимо, що загальна кількість економічних злочинів в Україні у 2018 р. становила 58606 злочинів, а до 2022 р. знизилася на 60,52 % до 35471 випадків на рік.

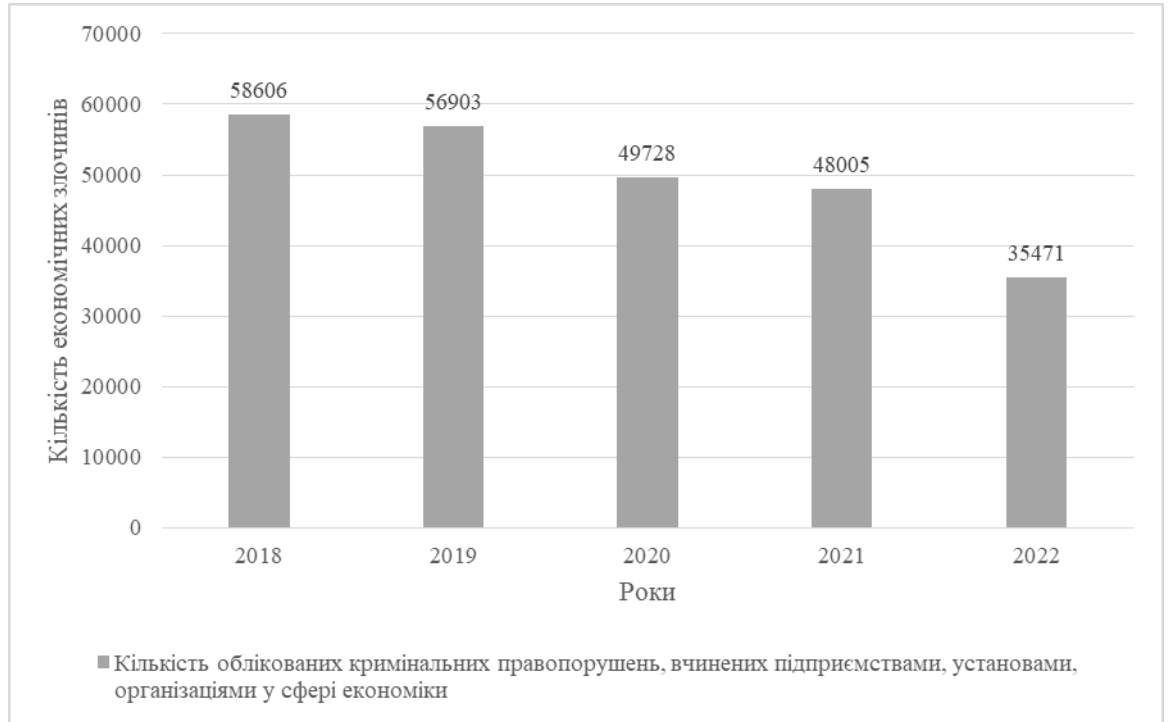

Рис. 2.1. Динаміка кількості кримінальних правопорушень у сфері економіки, які вчинені на підприємствах, в установах та організаціях впродовж 2018–2022 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [14–18]

Очевидно, що встановлені обсяги економічної злочинності становлять вагомому загрозу розвитку національної економіки країни та потребують пошуку шляхів ефективного вирішення проблеми. Однак, необхідно зауважити, що економічна злочинність присутня у всіх секторах економіки, що підтверджують результати ґрунтовного аналізу динаміки кількості кримінальних правопорушень, вчинених на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності впродовж 2018–2022 рр. (табл. 2.1), відповідно до яких найбільша частка кримінальних правопорушень, пов'язаних із злочинною діяльністю, зафіксована у секторі державного

управління й оборони, у сфері обов'язкового соціального страхування, в оптовій та роздрібній торгівлі та при здійсненні ремонтних робіт автотранспортних засобів і мотоциклів.

Таблиця 2.1

Динаміка кількості кримінальних правопорушень, вчинених на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності впродовж 2018–2022 рр.

№ за/п	Вид економічної діяльності	Роки				
		2018	2019	2020	2021	2022
	Усього	58606	56903	49728	48005	35471
1.	Сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство	2714	2509	2320	2368	1432
2.	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1151	1028	851	763	472
3.	Переробна промисловість	2130	1978	1360	1414	1262
4.	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1359	1000	579	595	606
5.	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	1366	952	502	1010	339
6.	Будівництво	3922	3742	4582	4552	2567
7.	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	11035	11647	9705	7911	7240
8.	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3128	2897	2629	2575	1723
9.	Тимчасове розміщування й організація	170	180	328	157	115

	харчування					
Продовження табл. 2.1						
10.	Інформація та телекомунікації	6199	4475	1866	1861	1139
11.	Фінансова та страхова діяльність	4624	3203	3608	3081	1492
12.	Операції з нерухомим майном	860	919	969	828	500
13.	Професійна, наукова та технічна діяльність	1785	2229	1411	1471	857
14.	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1939	1906	1618	1642	847
15.	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	10330	12816	11711	10758	9018
16.	Освіта	1331	1101	1128	1223	1255
17.	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2270	2051	2749	3733	3273
18.	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	386	310	223	277	224
19.	Надання інших видів послуг	1828	1864	1533	1703	1065
20.	Діяльність екстериторіальних організацій і органів	36	67	31	52	32

Джерело: сформовано автором за даними: [14–18]

Другу позицію за величиною та критичністю зростання займають економічні злочини, вчинені у сфері будівництва, злочини у сфері здійснення фінансової та страхової діяльності, а також злочини у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, кількість яких за аналізований період кожного року в середньому досягає позначки у понад 2 тис. злочинних діянь.

Крім того, достатньо вагомі показники зафіксовані щодо кількості економічних злочинів, вчинених з використанням бюджетних коштів, а також у сфері приватизації, земельних відносин та зовнішньоекономічної діяльності, дані за якими у період 2018–2022 рр. систематизовані на рис. 2.2.

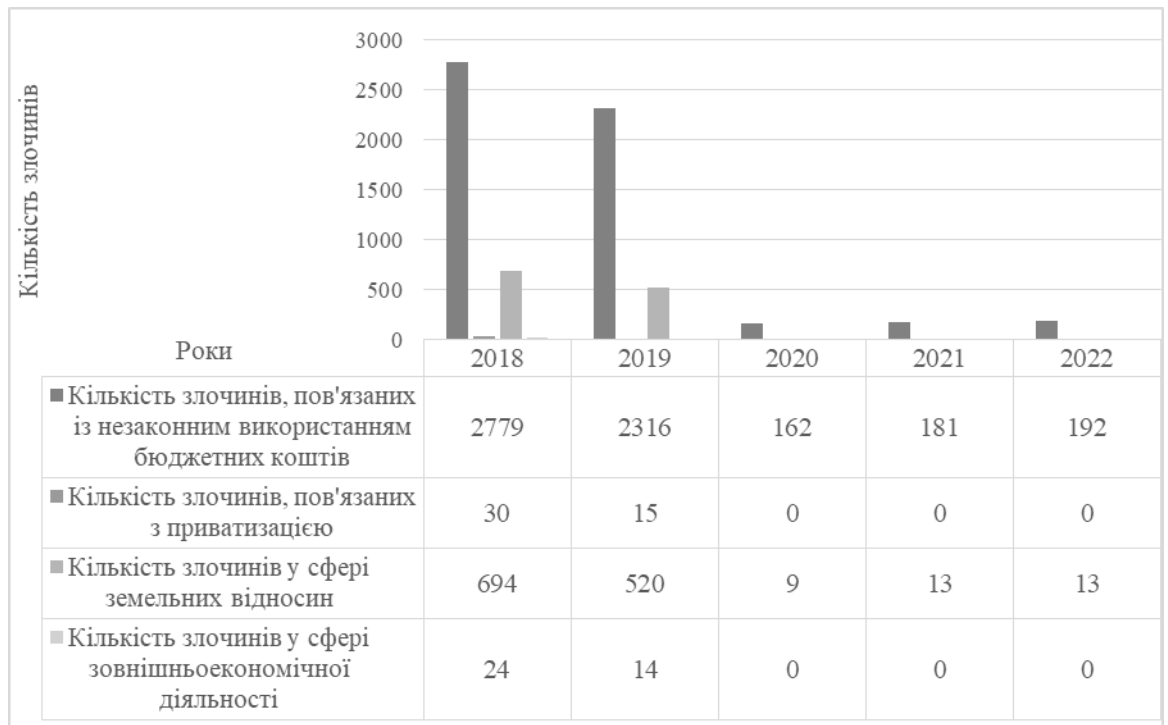

Рис. 2.2. Динаміка кількості економічних злочинів, вчинених з використанням бюджетних коштів, а також у сфері приватизації, земельних відносин та зовнішньоекономічної діяльності у 2018–2022 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [14–18]

Водночас, зазначимо, що найбільша кількість економічних злочинів пов'язана із незаконним використанням бюджетних коштів, кількість яких варіює із 2779 злочинів у 2018 р. до 192 злочинів у 2022 р. Також впродовж 2018–2019 рр. достатньо вагомою була кількість виявлених злочинів у сфері земельних відносин – 694 злочини та 520 злочинів відповідно у 2018 р. та в 2019 р.

Аналізуючи динаміку кількості економічних злочинів, вчинених з використанням бюджетних коштів, а також у сфері приватизації, земельних

відносин та зовнішньоекономічної діяльності в цілому за період 2018–2022 рр. варто відмітити позитивну динаміку щодо зниження їх кількості, що, першочергово, обумовлено підвищенням ефективності заходів Державної служби фінансового моніторингу України щодо запобігання та протидії злочинним діям, вчиненим у сфері економіки та попередженню незаконних дій у фінансово-економічній системі країни.

Ще одним економічним злочином, масштаби якого сягають рівня організованої економічної злочинності, є виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення на територію України з метою збуту та продажу товарів підроблених грошей, цінних паперів та білетів державної лотереї. Проведені емпіричні дослідження даного виду злочинного діяння за період 2020–2022 рр. (рис. 2.3) дають підстави стверджувати, що в Україні систематично фіксуються злочини, пов'язані із фальшивомонетництвом.

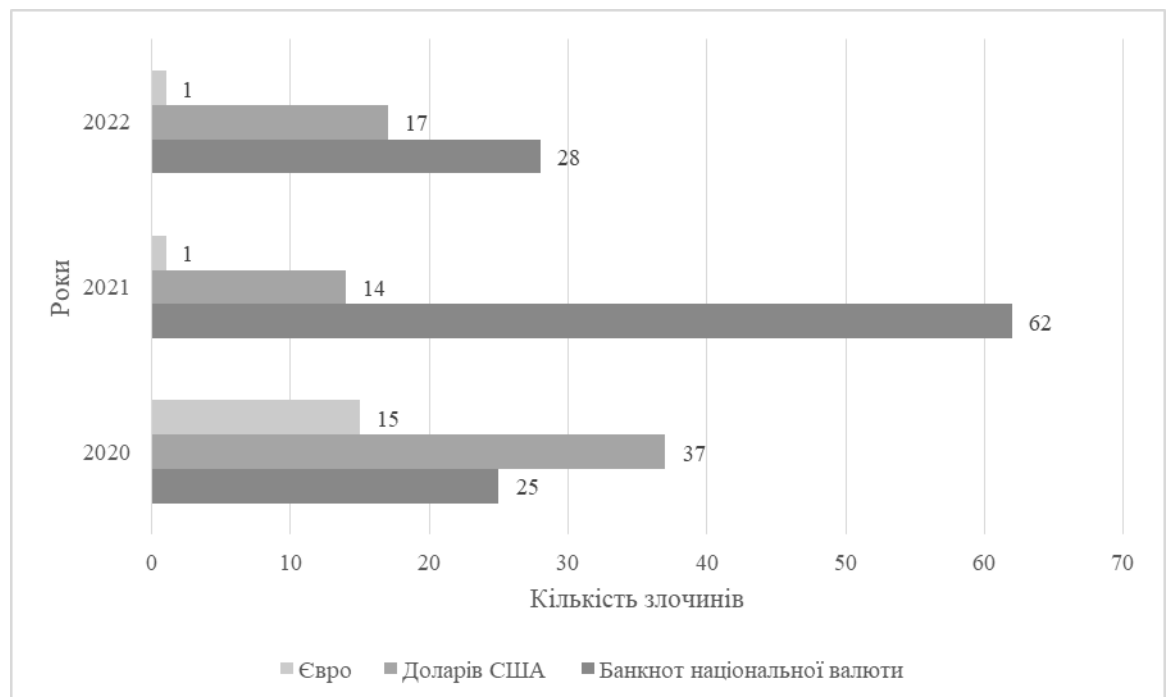

Рис. 2.3. Динаміка кількості злочинів, пов'язаних із виготовленням, зберіганням, придбанням, перевезенням, пересиланням, ввезенням на

територію України з метою збуту та продажу товарів підроблених грошей, цінних паперів та білетів державної лотереї у 2020–2022 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [14–18]

При цьому, основна їх частка спрямована на підроблення національної грошової одиниці, зокрема, таких видів злочинів було виявлено 25 у 2020 р., 62 у 2021 р. та 28 у 2022 р. Дещо менша кількість злочинів зафіксована щодо підроблення доларів США та Євро.

Стає очевидним, що економічна злочинність в Україні є достатньо вагомою проблемою, яка торкається різних сфер економіки та суспільного життя. Доведенням зазначеної тези є результати проведених досліджень динаміки кількості злочинів, які вчиняються у сфері господарської діяльності та негативно впливають на процеси і явища фінансово-економічного й суспільно-політичного характеру. Зокрема, на рис. 2.4 відобразимо стан та основні тенденції зміни кількості економічних злочинів, вчинених у сфері господарської діяльності у 2018–2022 рр.

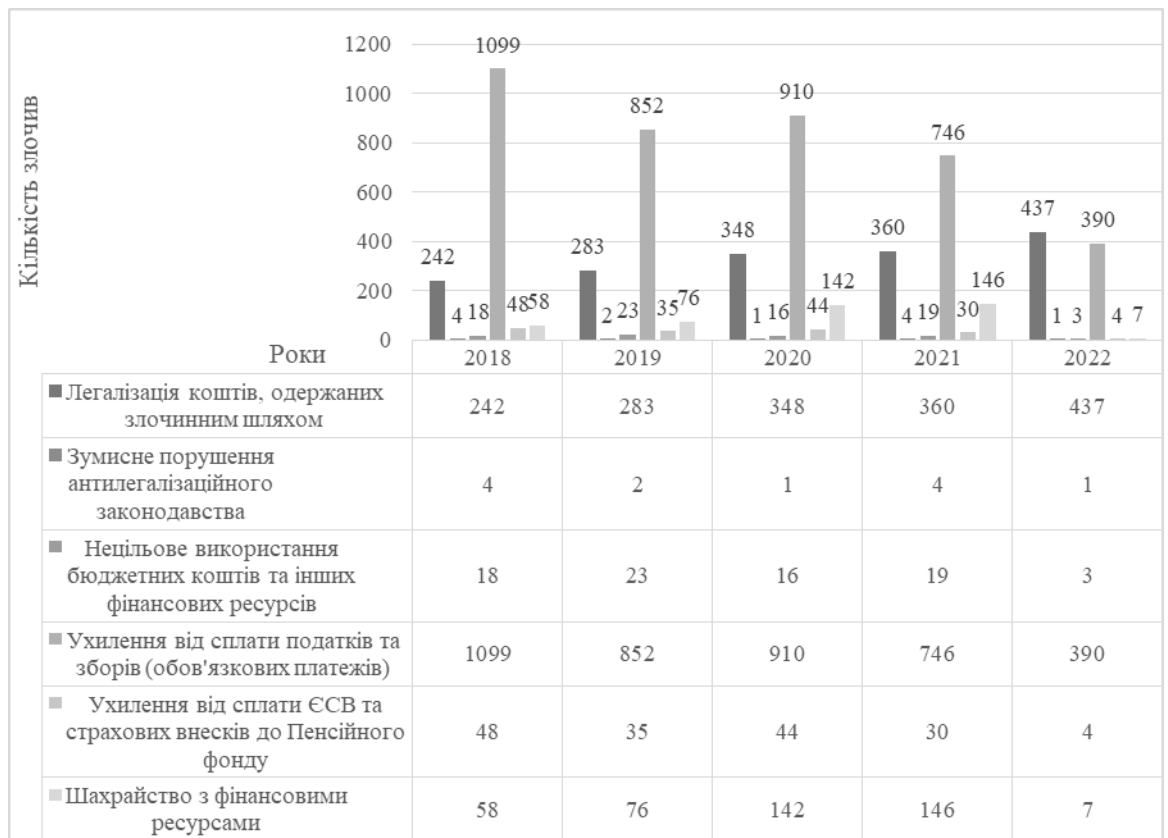

Рис. 2.4. Динаміка кількості економічних злочинів, вчинених у сфері господарської діяльності у 2018–2022 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [19–23]

При цьому, зазначимо, що найбільшу частку серед зазначених злочинів займає ухилення від сплати податків і зборів, кількість яких у 2018 р. досягнула 1099 злочинів за рік, проте, скоротилася до 2022 р. на 709 злочинів до 390 випадків вчинення протиправних діянь у податковій сфері.

Крім того, серед зазначених економічних злочинів достатньо значні показники прослідковуються щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, кількість злочинів, пов'язаних із якою має стійкий зростаючий тренд із 242 випадків у 2018 р. до 437 випадків у 2022 р. Інші види економічних злочинів характеризуються меншими показниками.

Варто зазначити, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є одним із небезпечних злочинних посягань та пов'язана із вчиненням злочинів у інших сферах, адже, за допомогою легалізації

(відмивання) доходів проводиться узаконення раніше отриманих тіньових капіталів. Тому, тенденції щодо зміни її динаміки доцільно більш ґрунтовно дослідити.

Таким чином, проведені оцінювання стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в Україні за період з 2018 р. до 2022 р. дозволяють виявити їх вагомість та критичне значення аналізованих показників. Встановлено, що на фоні незначного поступового зниження загальної кількості економічних злочинів в Україні, відмічається зростання злочинності у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також за окремими видами економічної діяльності, зокрема, у секторі державного управління й оборони, у сфері обов'язкового соціального страхування, в оптовій та роздрібній торгівлі та при здійсненні ремонтних робіт автотранспортних засобів і мотоциклів, у сфері будівництва, здійснення фінансової та страхової діяльності, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, а також у сфері приватизації, земельних відносин та зовнішньоекономічної діяльності.

2.2. Оцінка обсягів легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки

Посилення впливу дестабілізуючих чинників розвитку економіки та суспільства в Україні обумовлюють інтенсифікацію економічної злочинності та призводять до необхідності формування системи заходів її запобігання та мінімізації негативних проявів. Проте, поряд із зазначеною проблемою, актуалізується інша проблематика – необхідність протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, яка спрямовує свою дію за допомогою різноманітних спеціальних інструментів на здійснення узаконення одержаних в протиправний спосіб активів, грошових коштів, фінансових ресурсів та майна.

Очевидно, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є частиною економічної злочинності, а її протидія повинна включати заходи щодо боротьби з економічною злочинністю. Досліджуючи стан та тенденції зміни системи протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в контексті забезпечення боротьби з економічною злочинністю доцільно звернути увагу на аналіз показників, що характеризують кількість виявлених фактів легалізації злочинно одержаних коштів. На рис. 2.5 систематизуємо дані Державної служби фінансового моніторингу щодо стану та тенденцій зміни кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу та встановленню фактів вчинення протиправних діянь за період з 2018 р. по 2022 р.

При цьому, зазначимо, що у 2018–2019 рр. спостерігається зростання кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, що надійшли до Державної служби фінансового моніторингу України, із 10006093 повідомлень у 2018 р. до 11462494 повідомлень у 2019 р. Наступні періоди характеризуються поступовим стабільним та істотним зниженням кількості повідомлень про підозрілі фінансові операції, що надійшли до Державної служби фінансового моніторингу України.

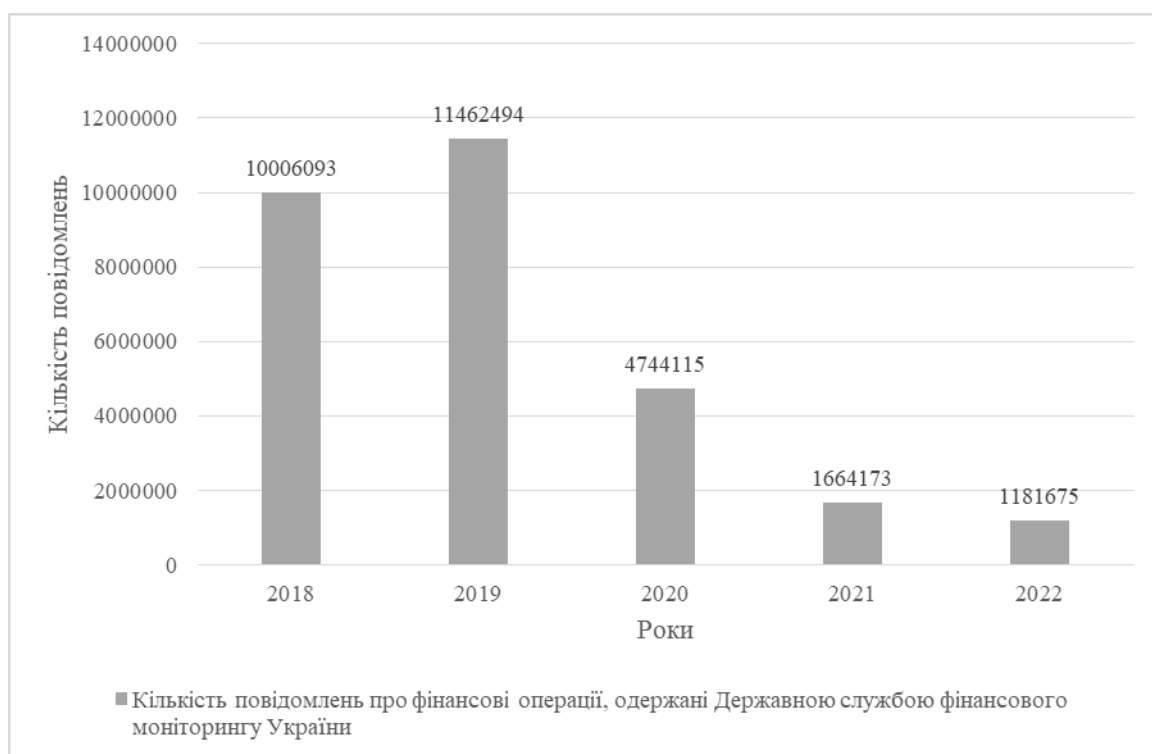

Рис. 2.5. Динаміка стану та тенденцій зміни кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, що надійшли до Державної служби фінансового моніторингу у 2018–2022 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [24, с. 15; 25, с. 15; 26, с. 17; 27, с. 13; 28, с. 20]

Така ситуація пояснюється посиленням заходів антилегалізаційної боротьби та підвищенням ефективності діяльності спеціально уповноважених на протидію легалізаційним процесам органів.

Варто зазначити, що існуючий стан протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в деякій мірі, засвідчує ефективність національної системи фінансового моніторингу та діяльності правоохоронних й інших державних органів щодо попередження та запобігання протиправним діям у економічній сфері, що зумовлене удосконаленням чинного національного законодавства в даній сфері та посиленням міжнародної взаємодії щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зазначене доводять також основні тенденції щодо зміни кількості виявлених злочинів, пов'язаних із

легалізацією незаконно одержаних активів, майна та грошових коштів, емпіричні дослідження яких проводяться Офісом Генерального Прокурора та відображені на рис. 2.6.

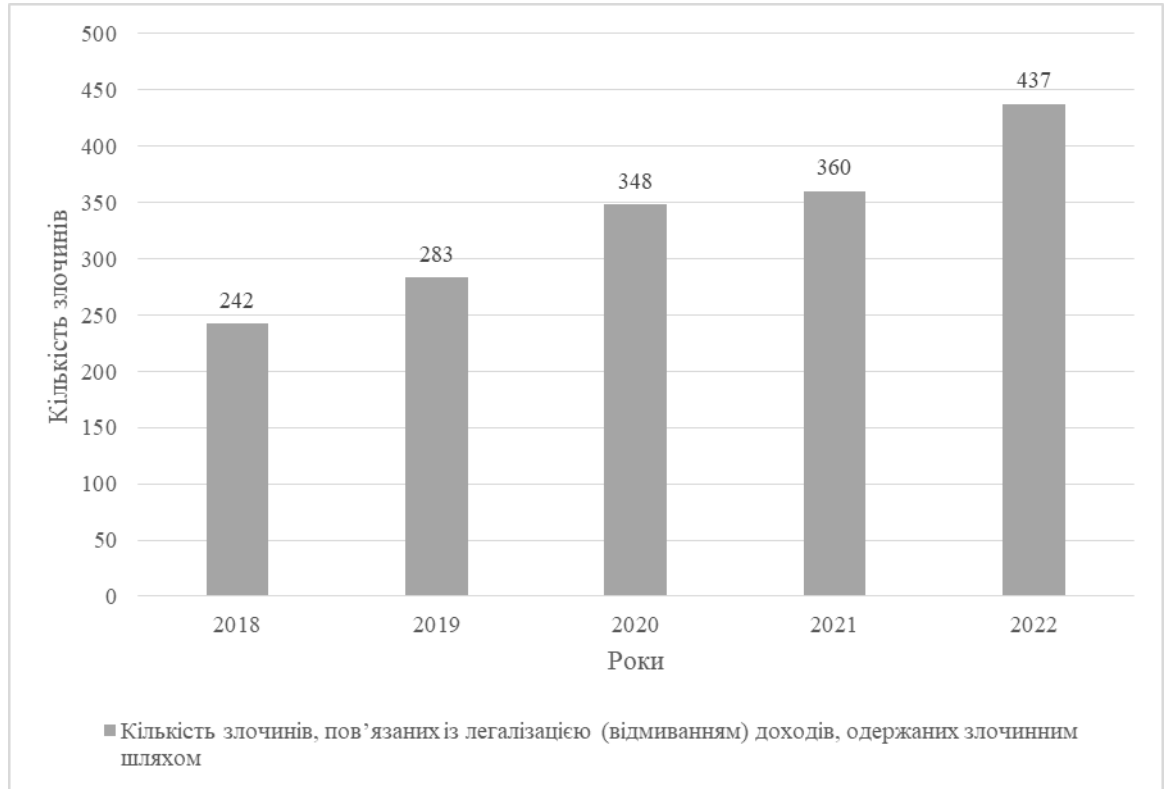

Рис. 2.6. Динаміка кількості економічних злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні у 2018–2022 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [19–23]

Зазначимо, що стійкий зростаючий тренд щодо збільшення кількості злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, який спостерігається впродовж 2018–2022 рр. та відображає зростання кількості такого роду злочинів із 242 випадків у 2018 р. до 437 випадків у 2022 р. (темп зміни становить 80,58 %), доводить вагомість проблематики необхідності підвищення ефективності боротьби з проявами злочинної діяльності, пов'язаної із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. Крім того, істотне зростання економічних

злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, також свідчить про активізацію економічної злочинності в частині узаконення нелегально одержаних коштів, майна та інших активів, які отримані в результаті вчинення інших злочинних посягань, а також про її стабільний розвиток та інтенсифікацію в залежності від появи нових методів вчинення економічних злочинів, а також удосконалення способів та інструментів протиправної діяльності у сфері економіки.

Більше того, зважаючи на те, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, як один із видів економічної злочинності, має надзвичайно складну структуру та тісно пов'язана із низкою економічних злочинів, які їй передують – із предикатними злочинами. Дослідження основних тенденцій щодо виявлення предикатних легалізації (відмивання) злочинно одержаних коштів, майна та інших активів, злочинів за той же період 2018–2022 рр. дають підстави стверджувати, що у 2018 р. та у 2019 р. такі дослідження проводилися, на підставі чого виявлено, що у 2018 р. найбільшу частку економічних злочинів було зафіксовано у сфері службової діяльності – 80 злочинів та щодо зловживання владою та службовим становищем – 15 злочинів. У 2019 р. спостерігалися аналогічні тенденції, а кількість злочинів у сфері службової діяльності становила 76 злочинів та щодо зловживання владою та службовим становищем – 13 злочинів. В подальшому періоді 2020–2022 рр. такі дослідження Офісом Генерального Прокурора не проводилися, тому, здійснити аналітичні дослідження в даному керунку неможливо.

Проте, необхідно зазначити, що сумарні обсяги фінансових операцій, які пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні не показують чіткого та стабільного тренду. Зокрема, результати проведених розрахунків, які систематизовані на рис. 2.7, дозволяють констатувати, що найбільші суми фінансових операцій, що у своєму складі мають ознаки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, виявлені у 2018 р. – 347,4 млрд. грн.

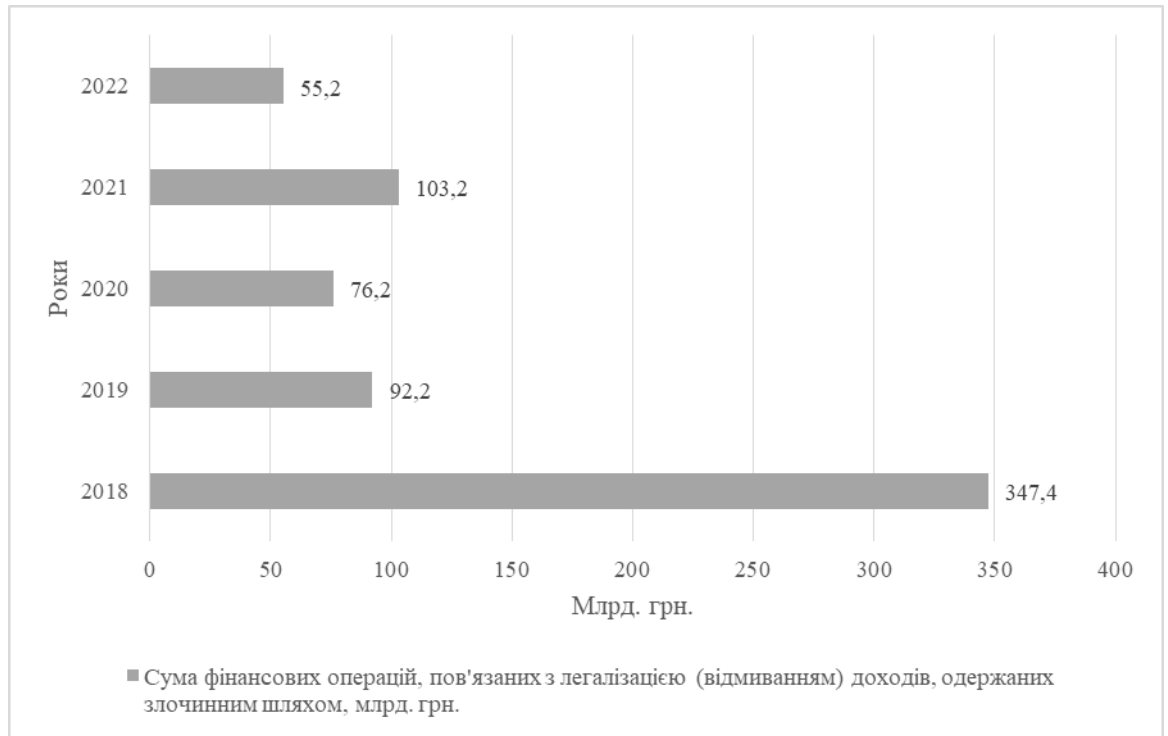

Рис. 2.7. Динаміка зміни сумарних щорічних обсягів грошових коштів, на які здійснено економічні злочини, пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні у 2018–2022 рр., млрд. грн.

Джерело: сформовано автором за даними: [24, с. 15; 25, с. 15; 26, с. 17; 27, с. 13; 28, с. 20]

Усі наступні звітні періоди позиціонують значно нижчі показники сум фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема, 92,2 млрд. грн. у 2019 р., 76,2 млрд. грн. у 2020 р., 103,2 млрд. грн. у 2021 р. та 55,2 млрд. грн. у 2022 р.

Очевидно, що критична ситуація щодо виявлення сум фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, яка склалася у 2018 р., обумовила необхідність швидкого реагування на стан економічної злочинності в країні та стала причиною перегляду чинного національного законодавства у даній сфері. Удосконалення Закону України «Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та

фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [10] та формування комплексу ефективних заходів щодо протидії даному деструктивному явищу дозволили досягнути бажаного ефекту та знизити рівень економічної злочинності за аналізованим напрямком.

Проте, варто визнати, що існуючі значення показників сум легалізованих коштів залишаються достатньо вагомими та потребують здійснення постійного контролю за діяльністю у сфері економіки. Сучасні інструменти, способи та методи вчинення злочинних діянь в економіці постійно оновлюються та удосконалюються, що призводить до швидкої та масштабної акумуляції злочинно одержаних капіталів, які потребують виведення із тіньового сектора та узаконення в офіційному секторі економіки. Крім того, зростаючі тенденції щодо посилення корупційних проявів та розкрадання й нецільового використання фінансових ресурсів підсилюють тенденції щодо зростання економічної злочинності та, водночас, активізують процеси легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Не менш важливим при дослідженні методів боротьби з економічною злочинністю в Україні в контексті протидії легалізаційній діяльності залишається проблема розвитку економічної злочинності в податковій сфері та в кіберпросторі, адже, під впливом сучасних викликів пандемії COVID-19, коронавірусних обмежень та домінуючого впливу воєнних чинників загострилася проблема протидії економічним злочинам, що здійснюються у віртуальному середовищі із використанням фінансової системи країни.

Отже, проведені дослідження та оцінки обсягів легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки, дають підстави стверджувати, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є одним із видів економічної злочинності в Україні та використовується для узаконення злочинно отриманих грошових коштів, майна, фінансових ресурсів та інших активів.

Висновки до розділу 2

1. На підставі результатів проведеного дослідження стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в Україні встановлено її загрозливі тенденції та значні масштаби поширення на різні сектори економіки. Встановлено, що в країні впродовж 2018–2022 рр. відмічаються незначні спадні тренди щодо загальної кількості вчинених економічних злочинів. Проте, виявлено, що за окремими видами економічної злочинності зафіксовано стабільне та значне зростання кількості злочинних посягань та протиправних діянь. Зокрема, з'ясовано найбільші обсяги економічної злочинності у секторі державного управління й оборони, у сфері обов'язкового соціального страхування, в оптовій та роздрібній торгівлі та при здійсненні ремонтних робіт автотранспортних засобів і мотоциклів, у сфері будівництва, здійснення фінансової та страхової діяльності, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, а також у сфері приватизації, земельних відносин та зовнішньоекономічної діяльності.

2. Доведено домінуючу роль серед основних економічних злочинів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та визначено її значну роль в процесах узаконення злочинно одержаних тіньових капіталів. Виявлено стійку зростаючу тенденцію щодо збільшення кількості злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, із 242 випадків у 2018 р. до 437 випадків у 2022 р. Встановлено необхідність посилення заходів щодо протидії даному деструктивному явищу.

3. З'ясовано, що основні заходи протидії економічній злочинності в Україні необхідно формувати із урахуванням методів протидії та запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки доведено, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є одним із видів економічної злочинності та використовується з

метою узаконення коштів, що отримані внаслідок вчинення різних економічних злочинів.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

3.1. Напрями удосконалення методів протидії економічній злочинності

Економічна злочинність в умовах сучасності становить істотну загрозу національним інтересам України та становить небезпеку її демократичному розвитку. Безумовним фактом виявляється те, що значна увага приділяється вирішенню даної проблеми в країні, однак, результати такої боротьби не завжди відзначаються високим рівнем ефективності. Процеси протидії економічній злочинності в сучасних умовах існування України є складними та передбачають вирішення певних завдань щодо реалізації економічної, кримінально-правової та кримінологічної політики. Вагоме місце серед зазначених політик належить саме економічній, оскільки за допомогою її важелів та інструментів створюються належні умови для функціонування національної економіки та захищаються інтереси у сфері економічних відносин на різних рівнях управління ними.

Роль держави в системі протидії економічній злочинності є беззаперечною та вагомою, адже, саме на державному рівні формуються основні засади боротьби з даним деструктивним явищем. Однак, варто констатувати, що сучасні реалії засвідчують, що ефективність заходів протидії економічній злочинності та вплив держави на неї є невідповідними бажаному. Тому, актуалізується проблематика пошуку способів удосконалення методів протидії економічній злочинності, адже, під впливом глобалізаційних та геополітичних змін економічна злочинність істотно видозмінилася та становить вагомий загрозу не лише національним інтересам,

а й державному суверенітету, економічній стабільності та територіальній цілісності.

Стає очевидним, що інтенсифікація економічної злочинності в Україні становить значний рівень суспільної небезпеки та вимагає від органів державного управління та правоохоронних органів відповідної взаємодії, а також, зважаючи на транснаціональний характер економічної злочинності, залучення до системи протидії даному деструктивному явищу міжнародних правоохоронних організацій. При цьому, доцільним виявляється виокремлення основних напрямів протидії економічній злочинності, які систематизуємо на рис. 3.1.

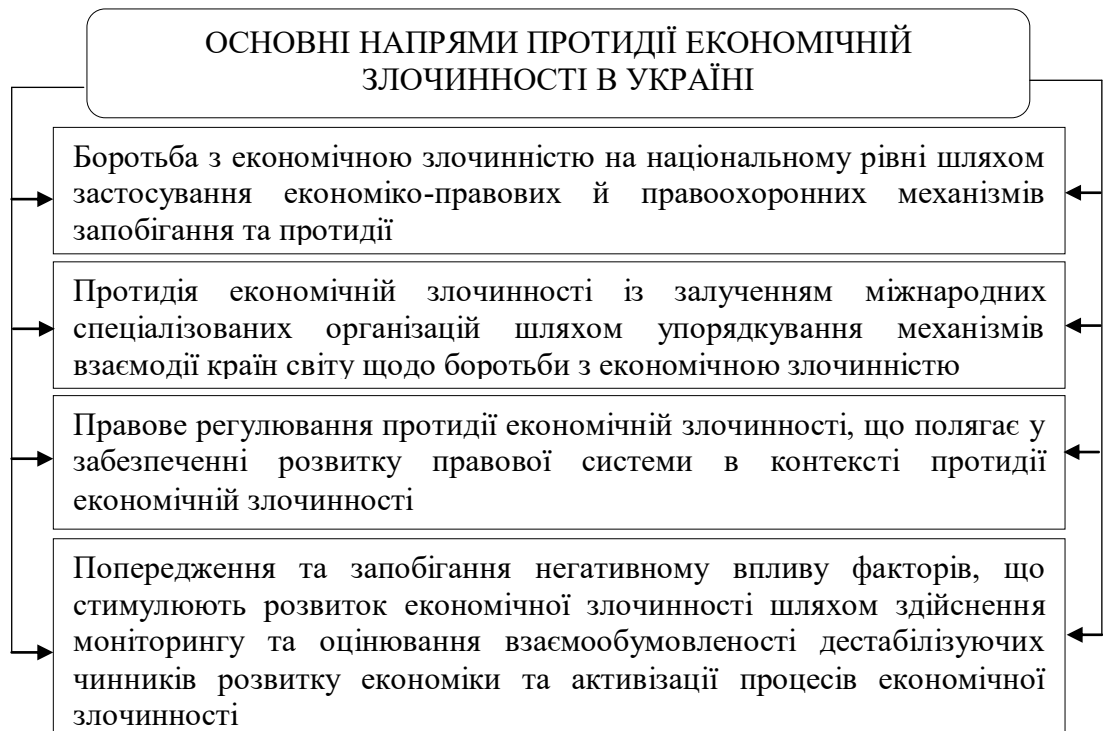

Рис. 3.1. Основні стратегічні орієнтири щодо визначення напрямів протидії економічній злочинності в Україні

Джерело: сформовано автором за даними: [29, с. 21]

Окремо необхідно зазначити, що основні стратегічні орієнтири щодо визначення напрямів протидії економічній злочинності в Україні та забезпечення комплексу заходів щодо їх реалізації в короткостроковому та

довгостроковому періоді передбачають здійснення чотирьох блоків дій, зокрема:

- 1) ведення боротьби з економічною злочинністю на національному рівні;
- 2) забезпечення протидії економічній злочинності із залученням міжнародних спеціалізованих організацій;
- 3) встановлення правового регулювання протидії економічній злочинності;
- 4) здійснення діяльності щодо попередження та запобігання негативному впливу факторів, що стимулюють розвиток економічної злочинності.

Зважаючи на те, що протидія економічній злочинності є внутрішньою функцією держави, то її реалізація, в основному, повинна ґрунтуватися на чітко визначених нормативно-правових актах та здійснюватися спеціально уповноваженими органами. Тому, вагоме місце у системі протидії економічній злочинності в Україні займають правоохоронні органи, які також беруть активну участь у боротьбі з економічною злочинністю.

Однак, діяльність правоохоронних органів потребує чіткої та ефективної координації дій та діяльності, що обумовлює необхідність формування й успішної реалізації державної політики протидії економічній злочинності, чільне місце в якій повинно бути відведене посиленні взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із такими міжнародними спеціалізованими організаціями як Interpol та Європол. Така взаємодія дозволить Україні реалізовувати наступні механізми боротьби з економічною злочинністю:

- 1) економічний:
 - визначення особливостей здійснення фінансування спільних з Interpol операцій;
 - участь у Генеральній асамблеї Interpol;

- забезпечення процесу реформування правоохоронних органів відповідно до цілей Interpol;

2) правовий:

- гармонізація вітчизняного законодавства у сфері протидії економічній злочинності із процесуальними нормами Interpol;

- встановлення правового статусу діяльності Національного центрального бюро Interpol;

3) інформаційний:

- поширення інформації в суспільстві про роль і значення Interpol;

- узгодження прав і обов'язків Національного центрального бюро Interpol при здійсненні процесів запобігання економічній злочинності;

4) організаційний:

- організаційна упорядкованість норм щодо підпорядкування, підзвітності та встановлення комунікаційних каналів щодо стану та тенденцій зміни економічної злочинності;

- підвищення ефективності комунікації між Interpol та вітчизняними правоохоронними органами;

5) контрольний:

- здійснення контрольних заходів за діяльністю вітчизняних правоохоронних органів як за окремими справами, так і за усією діяльністю;

- виявлення критичних точок для аналізу причинно-наслідкових зв'язків та формування відповідних рекомендацій щодо удосконалення діяльності правоохоронних органів.

Очевидно, що економічна злочинність характеризується такими видами злочинів, які являються небезпечними не лише для однієї країни, а й в світовому масштабі, що актуалізує необхідність їх протидії як транснаціонального явища. Зазначені обставини свідчать, що особливої актуальності набуває необхідність аналізу світового досвіду протидії економічній злочинності.

Таким чином, здійснені дослідження щодо виявлення можливих напрямів удосконалення методів протидії економічній злочинності дозволяють стверджувати, що в Україні методи протидії економічній злочинності необхідно розподіляти на декілька груп, а саме: (1) методи боротьби з економічною злочинністю на національному рівні; (2) методи протидії економічній злочинності із залученням міжнародних спеціалізованих організацій; (3) методи, що передбачають встановлення правового регулювання протидії економічній злочинності; (4) здійснення діяльності щодо попередження та запобігання негативному впливу факторів, що стимулюють розвиток економічної злочинності.

3.2. Досвід зарубіжних країн щодо протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Формування іміджу країни на міжнародній арені істотно залежить від рівня економічної злочинності у ній та від спроможності вчасно виявляти та ефективно протидіяти існуючим і потенційним викликам і небезпекам. Проблема поширення та зростання масштабів економічної злочинності загострилася в умовах сьогодення та перетворилася на одну із найбільших транснаціональних загроз. Очевидно, що за таких обставин актуалізується необхідність формування ефективної системи протидії економічній злочинності та визначення основних векторів превентивної діяльності в зазначеному керунку.

Негативні тенденції щодо поширення економічної злочинності в Україні обумовлюють необхідність пошуку якісно нових методів протидії даному деструктивному явищу та попередженню негативного його впливу на соціально-економічний розвиток країни. За таких обставин дослідження зарубіжного досвіду є вкрай необхідним, а аналіз позитивних світових

практик протидії економічній злочинності допоможе сформувати ефективні механізми на національному рівні.

Варто зазначити, що достатньо розвинутою та законодавчо регламентованою є практика протидії економічній злочинності у США, де прийнято Закон про контроль за організованою злочинністю, вагоме місце у якому відведено законодавчому закріпленню профілактичних заходів щодо запобігання злочинів у сфері економіки, до реалізації яких широко залучаються громадяни країни як добровільні помічники поліції, а також налагоджена система відстеження фінансових потоків та потоків грошових й безготівкових коштів [5, с. 48].

Японський досвід боротьби з економічною злочинністю полягає у здійсненні вагомої діяльності щодо попередження вчинення економічних злочинів на регіональному рівні. Крім того в країні функціонують спеціальні органи – Асоціації профілактики злочинів, що здійснюють свою діяльність при відділеннях поліції як штатні та добровільні працівники. Не менш важливим фактором боротьби з економічною злочинністю в Японії є проведення реформи державної служби, відповідно до якої посадові особи органів державної влади одержують гідну оплату праці та за допомогою системи додаткових стимулів спроможні забезпечити достатній рівень життя. Водночас, в даній країні на високому рівні забезпечуються громадські свободи шляхом здійснення соціально-правового контролю і моральної дії з боку громадськості на політичну еліту.

Дещо нижчі стандарти боротьби з економічною злочинністю присутні в Німеччині, де відсутня спеціальна законодавча база щодо боротьби з економічною злочинністю та легалізації (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, однак, належна правова база побудована таким чином, що унеможливорює вчинення злочинів, спрямованих на легалізацію злочинно одержаних коштів, фінансових ресурсів, майна та інших активів.

Водночас, позитивним аспектом на рівні Європи є те, що країни Європейського Союзу дотримуються принципів, відповідно до яких система протидії економічній злочинності охоплює декілька елементів, зокрема:

- 1) спеціалізовані правоохоронні органи;
- 2) поліцейські органи;
- 3) органи фінансової розвідки;
- 4) податкові органи та служби;
- 5) митні органи та служби.

Водночас, до компетенції кожного із зазначених органів і служб входить низка повноважень, реалізація яких спрямована на попередження, запобігання та на протидію економічній злочинності. Варто відзначити, що європейська система протидії економічній злочинності передбачає декілька варіантів розподілу повноважень між спеціалізованими на боротьбу з економічною злочинністю органами, основні із яких, притаманні окремим країнам Європейського Союзу, відобразимо на рис. 3.2.

В інших країнах світу національні системи протидії економічній злочинності та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, характеризуються власними особливостями. До прикладу, у Швейцарії, Швеції та в Німеччині боротьба з економічною злочинністю проводиться в рамках здійснення повноважень податкових і митних служб, а також поліцейських. В даних країнах існує така особливість, що повноваження здійснювати протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать лише поліції за умови часткової підпорядкованості та підконтрольності міністерству фінансів.

Очевидно, що в країнах Європейського Союзу окреслюється три основні вектори протидії економічній злочинності та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а саме:

- 1) інтеграція правоохоронних функцій в структурі міністерства внутрішніх справ країни;

2) інтеграція правоохоронних функцій в структурі міністерства фінансів країни;

3) часткова інтеграція правоохоронних функцій в рамках спільних структур із адміністративним підпорядкуванням міністерству фінансів.

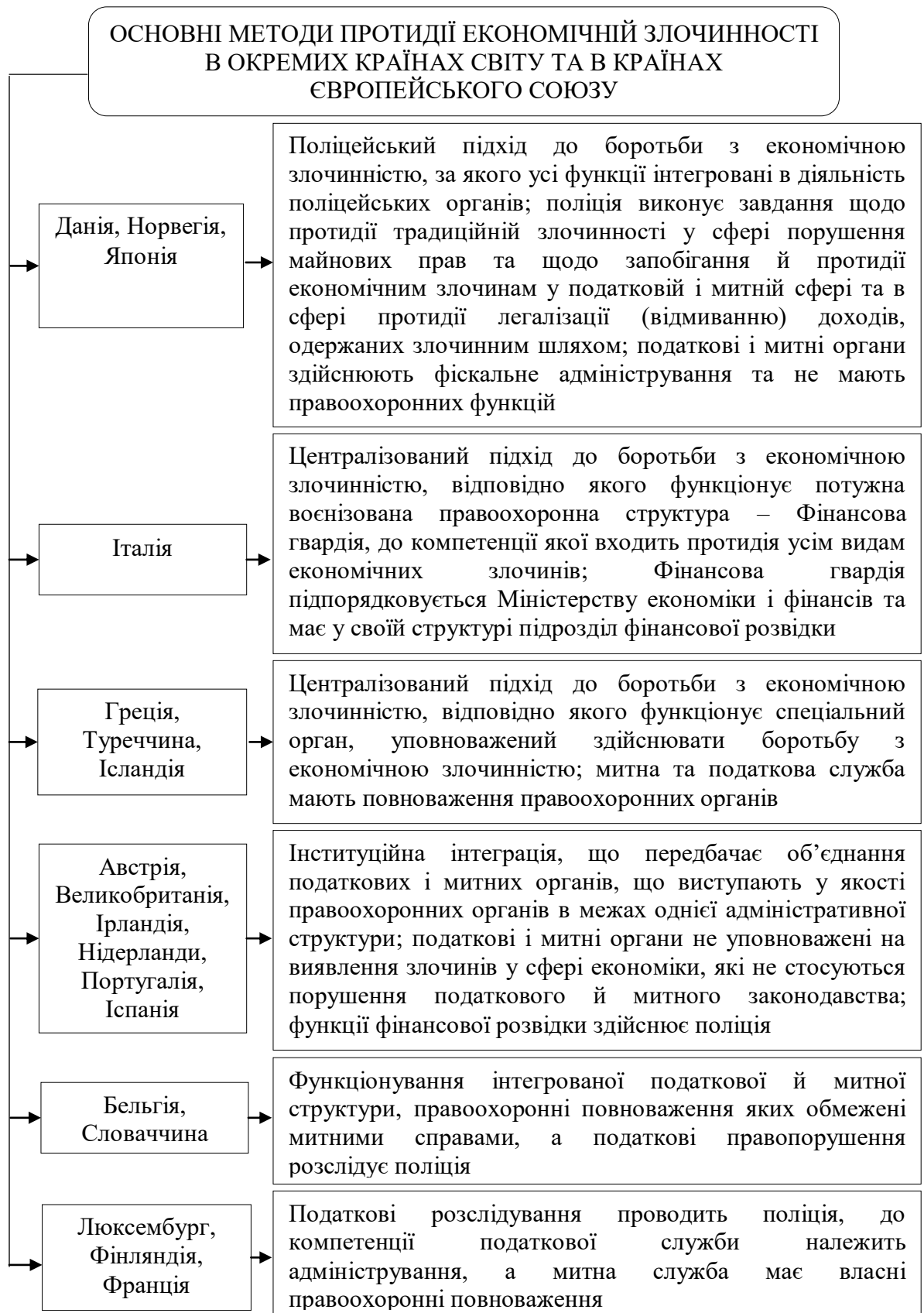

Рис. 3.2. Основні методи протидії економічній злочинності в окремих країнах світу та в країнах Європейського Союзу

Джерело: сформовано автором за даними: [30]

Проблеми протидії економічній злочинності та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в країнах Європи та світу істотно ускладнюються різноманітністю видів економічних злочинів, характер яких визначається достатньою динамічністю змін та постійним виникненням нових видів економічних злочинних діянь. Варто зауважити, що в аналізованих країнах основний акцент при дослідженні економічної злочинності ставиться на податкові й митні злочини, однак, вони являються лише частиною економічної злочинності. Іншими, не менш вагомими злочинами у сфері економіки, які часто вчиняються в зарубіжних країнах, можна назвати наступні:

- 1) одержання монопольних надприбутків;
- 2) фінансове шахрайство;
- 3) кіберзлочинність;
- 4) порушення правил конкуренції;
- 5) фальсифікація бухгалтерської звітності;
- 6) порушення споживчих норм і стандартів.

При цьому, на міжнародному рівні визначено певні критерії віднесення злочинних діянь до економічних злочинів, найбільш вагомим із яких є не суб'єкт злочину і не об'єкт злочинних посягань, а метод здійснення таких протиправних діянь та їх приховування.

Крім того, в європейських країнах достатньо значна частка економічних злочинів вчиняється в межах великих корпорацій та фінансових установ їх же працівниками, а розкриття таких злочинів відбувається власними службами безпеки без залучення правоохоронних та спеціалізованих органів, до яких пізніше лише передається готова інформація.

Надзвичайно поширеною в країнах Європейського Союзу є практика створення інтерфейсів взаємодії правоохоронних структур та інтеграції

інструментів протидії економічній злочинності, внаслідок чого широко застосовуються такі методи протидії економічній злочинності як:

- 1) формування спільних слідчих груп (Данія, Фінляндія, Австрія, Нідерланди, Люксембург, Португалія, Туреччина);
- 2) формування міжвідомчих центрів розслідувань (Швеція, Нідерланди, Фінляндія);
- 3) відрядження фахівців та спільне розпорядження персоналом (Великобританія, Італія, Франція, Бельгія, Іспанія, Фінляндія, Ірландія).

В контексті протидії економічній злочинності країнами світу надається значна увага протидії такому явищу як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки в структурі економічної злочинності даний вид економічного злочину займає вагоме місце. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на міжнародному рівні має схожі ознаки та базується на посиленні контрольних заходів за валютною системою кожної із країн, а також передбачає удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії та тісної співпраці між банками, правоохоронними органами та спеціалізованими міжнародними організаціями. В даному контексті С. Леонов, А. Бойко, В. Боженко та І. Лучко [31] зазначають, що Україні доцільно запозичити міжнародну практику формування системи спеціалізації та координації діяльності органів влади в частині розроблення та реалізації стратегії боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, структурним компонентом якої є економічна злочинність. Стає очевидним, що запозичення такого досвіду сприятиме підвищенню ефективності боротьби не лише з економічною злочинністю на національному рівні, а й з легалізацією протиправно одержаних коштів, які акумулюються внаслідок вчинення злочинів і протиправних діянь. При цьому, одержується можливість різностороннього та багатформатного міжнародного співробітництва, яке можна класифікувати за наступними напрямками:

- 1) за формою прояву через:

- налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків;
 - здійснення спільних правоохоронних заходів;
 - побудову договірних відносин;
- 2) за напрямками:
- презентаційне;
 - навчально-освітнє;
 - безпосередньої взаємодії;
- 3) за суб'єктами:
- створення глобальних та регіональних міжнародних правоохоронних органів;
- 4) за міжнародною взаємодією;
- 5) за діяльністю окремих осіб.

Крім того, позитивним для України є досвід країн Європейського Союзу, який передбачає удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази щодо врегулювання організаційно-правових механізмів взаємодії правоохоронних органів із зарубіжними спеціалізованими організаціями, зокрема з ООН, МВФ, Інтерполом, Світовим Банком, FATF, MONEYVAL, Базельським комітетом, Вольфсберською групою, Європейською радою із системних ризиків та ін. Взаємодія та тісна співпраця із міжнародними регуляторами дозволить ефективно протидіяти легалізаційним процесам та удосконалювати вітчизняні аспекти фінансового моніторингу [32–34].

Отже, проведені дослідження та узагальнення досвіду зарубіжних країн щодо протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволяють констатувати, що в країнах світу та в країнах Європейського Союзу забезпечені вищі стандарти боротьби з економічною злочинністю та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Доведено необхідність запозичення Україною позитивної міжнародної практики взаємодії правоохоронних органів із спеціалізованими організаціями. Виявлено, що ефективність протидії економічній злочинності в системі

запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, істотно залежить від національного законодавства країни та від жорсткості видів кримінальної відповідальності за вчинення такого роду злочинних діянь.

Висновки до розділу 3

1. Результати проведених досліджень стратегічних пріоритетів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволили встановити, що в Україні власні системи протидії економічній злочинності та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, перебувають на стадії формування, потребують удосконалення та гармонізації з міжнародними нормами й стандартами антилегалізаційної діяльності та боротьби із злочинністю у сфері економіки.

2. Сформовано основні напрями удосконалення методів протидії економічній злочинності в Україні, які класифікуються на декілька груп: (1) методи боротьби з економічною злочинністю на національному рівні; (2) методи протидії економічній злочинності із залученням міжнародних спеціалізованих організацій; (3) методи, що передбачають встановлення правового регулювання протидії економічній злочинності; (4) здійснення діяльності щодо попередження та запобігання негативному впливу факторів, що стимулюють розвиток економічної злочинності, кожен із яких передбачає реалізацію комплексу спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та протидію економічній злочинності в нестандартних умовах функціонування соціально-економічної та суспільно-політичної системи.

3. Обґрунтовано необхідність запозичення зарубіжного досвіду протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та адаптації позитивних міжнародних практик міжвідомчої та міжнародної взаємодії у сфері боротьби з економічною злочинністю та легалізацією (відмиванням)

доходів, одержаних злочинним шляхом, що полягають у застосуванні таких методів протидії економічній злочинності як формування спільних слідчих груп, міжвідомчих центрів розслідувань та відрядження фахівців в інші країни з метою спільного розпорядження персоналом щодо реалізації заходів із запобігання та протидії економічній злочинності.

4. Виявлено потребу запозиченні міжнародної практики формування системи спеціалізації та координації діяльності органів державної влади та спеціалізованих органів в частині формування та реалізації стратегії боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, структурним компонентом якої є економічна злочинність.

ВИСНОВКИ

Проведені у кваліфікаційній роботі ґрунтовні дослідження теоретико-прикладних основ щодо аналізу методів протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснені оцінки стану економічної злочинності в Україні та методів її протидії в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та окреслені стратегічні пріоритети протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, дають підстави узагальнити наукові підходи до визначення сутності економічної злочинності, її місця та ролі в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та запропонувати основні методи протидії даному деструктивному явищу. На підставі одержаних результатів дослідження можна сформулювати певні висновки, а саме:

1. Встановлено, що сутність економічної злочинності полягає у її визначенні як сукупності різних видів злочинів, що вчиняються з корисливою метою, посягають на економіку, порушують права і свободи усіх учасників економічних відносин, дестабілізують механізми функціонування національної економіки та чинять значний негативний вплив на соціальні цінності. Виявлено, що основні види економічної злочинності класифікуються в залежності від вчинення протиправних діянь щодо відносин власності, фінансових відносин та у сфері виконання бюджету. З'ясовано, що основні методи протидії економічній злочинності поділяються на економічні, соціальні, політичні, організаційно-управлінські, правові та спеціальні.

2. Досліджено концептуальні засади системи запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, внаслідок чого доведено тісний взаємозв'язок системи протидії економічній злочинності та

системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Встановлено, що система протидії економічній злочинності та система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, не завершили свого формування та потребують удосконалення і гармонізації із міжнародними нормами, стандартами та нормативами.

3. Проведено ґрунтовний аналіз стану та динаміки зміни показників економічної злочинності в Україні, результати емпіричних досліджень за яким засвідчують значний рівень економічної злочинності в Україні. Встановлено, що в країні впродовж 2018–2022 рр. відмічається зростання злочинності у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також за окремими видами економічної діяльності, зокрема, у секторі державного управління й оборони, у сфері обов’язкового соціального страхування, в оптовій та роздрібній торгівлі та при здійсненні ремонтних робіт автотранспортних засобів і мотоциклів, у сфері будівництва, здійснення фінансової та страхової діяльності, охорони здоров’я та надання соціальної допомоги, а також у сфері приватизації, земельних відносин та зовнішньоекономічної діяльності.

4. Здійснено оцінювання обсягів легалізації (відмивання) доходів, одержаних внаслідок вчинення злочинів у сфері економіки, внаслідок чого виявлено вагомі зростаючі тенденції щодо збільшення кількості злочинів, пов’язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, яка є одним із найбільш загрозливих видів економічної злочинності в Україні та використовується для узаконення злочинно отриманих грошових коштів, майна, фінансових ресурсів та інших активів.

5. Запропоновано основні стратегічні вектори та напрями удосконалення методів протидії економічній злочинності, зокрема, доведено доцільність здійснення боротьби з економічною злочинністю в Україні шляхом застосування основних методів такої протидії на національному рівні; із залученням міжнародних спеціалізованих організацій; в напрямку встановлення правового регулювання протидії економічній злочинності, а

також щодо попередження та запобігання негативному впливу факторів, що стимулюють розвиток економічної злочинності.

6. Узагальнено досвід зарубіжних країн щодо протидії економічній злочинності в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, що дозволило обґрунтувати доцільність запозичення позитивних світових практик протидії економічній злочинності та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також сформувати пріоритетні напрямки адаптації міжнародної практики взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із спеціалізованими міжнародними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Толкач А.М. Сучасний погляд у кримінології на поняття та ознаки економічної злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 277–281. URL: DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/67>.
2. Кравчук С.Й. Основні причини поглиблення економічної злочинності в Україні. *Право України*. 2022. № 11. С. 54–56.
3. Кравчук С.Й. Економічна злочинність в Україні: навчальний посібник. К.: Кондор, 2019. 282 с.
4. Аркуша Л.І., Федчун Н.О. Детермінація злочинності в Україні: навчально-методичний посібник. НУ «ОЮА». Одеса: Бондаренко М.О. 2023. 80 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.24890>; <https://hdl.handle.net/11300/24890>.
5. Ксендзук В.В., Бондаренко Д.О. Окремі питання в сфері запобігання економічній злочинності в Україні. *ECONOMICS: time realities*. 2020. № 2 (48). С. 44–50. URL: DOI: 10.15276/ETR.02.2020.6.
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
7. Протидія економічній злочинності. Право. Кримінологія. 2020. URL: https://pidru4niki.com/81606/pravo/protidiya_ekonomichnoyi_zlochinnosti#:~:text=%BE.
8. Рєзнік О.М., Щербак Н.М. Вплив легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, на фінансову систему України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 290–293. URL: DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/74>.
9. Флейчук М.І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації: монографія. Львів: Ахілл, 2008. 660 с.

10. Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

11. Кундельська І.С. Проблемні питання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і вдосконалення протидії даному явищу в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 73–80. URL: [doi: https://doi.org/10.33270/04202002.73](https://doi.org/10.33270/04202002.73).

12. Бех О. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 213–218. URL: DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.38>.

13. Коваль Я.С. Компаративний аналіз методів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Економіка невизначеності: зміст, оцінювання, регулювання*. 2021. С. 150–168. URL: DOI: 10.31732/EU-CER-7.

14. Звітність про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності за січень грудень 2018 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

15. Звітність про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності за січень грудень 2019 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

16. Звітність про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності

за січень грудень 2020 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

17. Звітність про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності за січень грудень 2021 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

18. Звітність про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах та організаціях за видами економічної діяльності за січень грудень 2022 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

19. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2018 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

20. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2019 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

21. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2020 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

22. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2021 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2.

23. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2022 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2>.

24. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. Державна служба фінансового моніторингу України URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2018ukr.pdf>.

25. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. Державна служба фінансового моніторингу України URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ukr.pdf>.

26. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Державна служба фінансового моніторингу України URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2020ukr.pdf>.

27. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. Державна служба фінансового моніторингу України URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>.

28. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 рік. Державна служба фінансового моніторингу України URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf>.

29. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2020. 384 с.

30. Європейський досвід організації системи протидії економічній злочинності: аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/evropeyskiy-dosvid-organizacii-sistemi-protidii-ekonomichniy>.

31. Леонов С., Бойко А., Боженко В., Лучко І. Роль та значення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних

злочинним шляхом, у сучасних умовах розвитку фінансового ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 3 (15). С. 137–144. URL: DOI: 10.25140/2411-5215-2018-3(15)-137-144.

32. Філіпенко А.С. Досвід організації діяльності правоохоронних органів в європейських державах. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне законодавство»*. 2021. С. 208–213.

33. Гула Л.Ф. Легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, що вчиняються організованими групами як одна з форм економічної загрози фінансовому ринку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. Вип. 1. С. 331–342.

34. Гаруст Ю.В., Мельник В.І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.

35. Крайник Г.С., Заточна В.О. Проблемні питання кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних у злочинний спосіб. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1 (85). С. 139–147.

36. Лиман О.В., Мозгова М.В. Легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, через небанківські фінансові установи із залученням коштів та інших доходів громадян. *Актуальні питання реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (1–2 липня 2016 року)*. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2016. С. 59–61.

37. Завидняк І.О. Легалізація (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, як один з видів економічних транснаціональних злочинів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2021. С. 313–317.

38. Тарнавський Ю., Беседа Д., Момотенко Т., Суворов О., Каракасіди О. Протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом: український та зарубіжний досвід. *Журнал правових, етичних та*

регуляторних питань. 2020. Т. 23. Вип. 6. URL: <https://www.abacademies.org/articles/combating-laundering-of-the-proceeds-from-crime-ukrainian-and-foreign-experience-9932.html>.

39. Горизонтальний огляд звітів про взаємні оцінки країн у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. К.: Державна служба фінансового моніторингу України, 2021. 703 с.

40. Бондаренко О.С., Козлова А.А. Особливості функціонування правоохоронних органів щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 260–262.